گشتگیریـــی!.. شیعــری: یۆوانـــا سکلەڤینیتی.. و: ئومێد قەرەنی

واژەکان وەل گشتگیرییەکان دەجەنگن *
ئەمن تامەزرۆی ڕابوونەوەم
لەو رێیەی 'پێداگریی' وەبەرچاوانم تێپەڕین.
کات قۆشمە دەکا
ئەوان لە کاتژمێرە لمینەکان وێڵدەبن…
ن□و□□ک□ □ووکەشەکان لە تۆزێم وەرد□ پێچن
ناونیشانە ڕواڵەتییەکان هەڵدەگێڕمەوە
هەمووی تێکڕا گشتگیرییە
چوارڕیانی ڕێکەوت یان جادووی خاپاندن؟
دەترسێم چیدی ئەو کیژە نەبینمەوە
وەسەر دەریادا دەڕۆیشت و گازی دەکردم
"دە وەرە، وەرە، هوون ژی دکارن" !
لە هیکڕا باران دەبارێ
یارۆیان دەبینم سەمادەکەن و سترانان دەچڕن
هاوڕێم، ئەوان بە دین و دەلوت دەزانن**
شمشێرەکەت ل□ بیرنەکەی
ئەگەر نیتە کوریکە سۆرەیێ بشەکێنەوە.
شەوەکان تەنیان
پڕن لە ڕاز و پاڕانەوە و پەرستن
ئازار گەمارۆتدەدا
روخساری رەنگ لەبەر بڕا و دەمامکی دووڕوویی
مەگری چونکێ گشتگیرگەرایان خڕیان وێرانکرد
ئەو ماڵە هێشتا ڕۆناکە
درەختەکان باوەش بە ڕێبواراندا دەکەن
گۆڕەکان هاتنەگۆ
لێ ئەوانەی لە سەرەمەرگن نایژنەون
ڕاوی سێبەری خۆیان دەکەن
یان سێبەر ڕاویاندەکا !
با پیاسەیەک بکەین
دەمەوێ چاوزارێ لە لمدا وەشێرم
نهێنییەک لەمێژە سەرگەردانە
چاوەڕێی جەستەیەکە بیگرێتەخۆی…

ئەمن تامەزرۆی یەك ڕابوونەوەم
لێ ئەتۆ وە زوانێكی دیكە دەدوێی !

*وەل: لەگەڵ، دەگەڵ، پێڕا، پێكڕا، وێكڕا، پێكەوە
*دین و دەلو: شێت، كەسێک كە لە ڕووی دەروونییەوە كەموكورتی هەیە

و: ئومێد قەرەنی

یۆوانا سكڵەفینیتی: هۆزانقان و شانۆكارە لە ساڵی ١٩٨١ لە لێفكادا لە یۆنان لەدایكبووە. تا ئێستا دوو كۆمەڵە هۆزانی هەیە: یەكەمیان ”مانگەكانی چێژ”، بڵاكراوەی (پنۆنی) ٢٠١٧، دووەمیشیان ”دوا شەوی پۆمپیاس”، بڵاوكراوەی (كیما) ٢٠٢٤. هەنووكە لە ئەسینا دەژی. بەشی شانۆی لە یۆنان و بەریتانیا خوێندوە.

- وەل: لەگەڵ، دەگەڵ، پێڕا، پێكڕا، وێكڕا، پێكەوە..
  ** دین و دەلوو: شێت، دێوانە، ئەو كەسەی لە ڕووی دەروونییەوە كەموكوڕیی هەیە.

وەک مۆل□ت□ق ل□سەر شەقام!..
ئومێد قەرەنی

ئەو شیعرەم بۆ خۆمە؛
ئەتۆ بڵێی
لەبری هەموو ئەو شەوە تاڵا نەی
كە سەرخۆش بووم بۆ خنكاندنی ترسەكانم
جیهانێكی دیكە هەبوو بێ بێ پۆلیس؟
هەسارەیەک بێ توندوتیژیی؟
ئەستێرەیەک بێ بەد بەختیی؟

ئەو شیعرەم بۆ یارە؛
كاتێ تەنیاییم وەک تیغێكی تیژ
لەسەر دەماری ملی ڕووتی دادەنێم.

ئەو شیعرەم بۆ هاو□ی□کانمە؛
کاتێ ئارەقە لە هەنیەیانەوە دادەچۆڕێ
سەختە بزانی رەنگی پانتۆڵەکانیان چیە،
ژێر نینۆکەکانیان ڕەنگاوڕ□ نگە
هەڵسوکەوتیان بە دڵی تۆ نییە،
نازانن سیستەم چیە!
کەچی دەوڵەت، هەموو ڕۆژێ
لە ڕێی تەزووی کارەباوە
لە ڕێی بۆڕیی ئاوەڕۆوە
دێتە نێو ماڵەکانیانەوە!

ئەو شیعرەم بۆ خۆمانە؛
کاتێ ئایندەمان تا سبەی دەڕوا
ئێستامان تا دوێنێ
ئەمڕۆمان لە بۆشاییدایە.

ڕەنگە دوا جار ئەو شیعرەم هەر بۆ خۆم بێ؛
هیچم نییە لێی بترسم
هیچم نییە لە دەستی بدەم
دەمەوێ سبەی ئومێدێکی دیکە بم
یەک دەم بژیم و ونببم
وەک یاریی ئاگرین لە ئاسماندا
وەک مۆل□ ت□ق ل□سەر شەقام!

ئومێد قەرەنی

نامەیەک بۆ مر□ق□ رامنەکراوەکە! بۆ خریستۆس براق□2.. نووسینی: لێفتێریس

چۆنیس1.. وەرگێڕانی لە یۆنانییەوە: ئومێد قەرەنی

ئەگەر ئەم نامەیەت پێگەیشت
هەر چۆن هەیە دڵنیامکەوە لەو پەیامەی
لەو چارەنووسەی دەیزانم و دەیبوغزێنم
خەونەکانم بۆ لێکدەوە
لە شنەبای پەنجەرەکە تێپەڕە و
بە دزییەوە گەڵایەکان بلاوێنەوە
وەگەرنا با وە سەمایان دەخا.

ئەو شەوانەی خەستەخانە دەروونییەکان دەدرەوشێنەوە
بە گۆرانییەک لە پشتی پەرژینەکەوە دەستپێدەکەی
بە دێڕەکان هێرشد□ بەی.. لە تاریکیی هەنگاودەنێی
زایەڵەی نیشتمانی یاخییە غەمگینەکانی.

من لە گۆرانییە ناسازەکەی ئێستاوە بۆت دەنووسم
ناوم (لێفتێریس)ە و نە پەرژینێک دەبینم نە ئاسمان؛
لێرە برووسکەکان لە سینەدا دەگرمێنن.

میکانیزمە نامۆیەکان.

گوتی "وەرە ژوورەوە"
ئەمنیش وەمکرد
دەتگوت ئەوە یەکەم جارە بەر "با" کەوم
دەنگیشی دەهات "وەرە ژوورەوە"
ئەو پێیگوتم.. ئەمنیش وەمکرد..

پازلی هەزار پارچەیی.

هەڵەگەلێک ڕوویاندا
لە نێوەڕاستی ژوورەکەدا
لەسەر بەڕەکە پەرشوبڵاوبوونەوە
پارچەکانی، بە هەزار ناوەوە
ڕوخساری مە بوون.

سوور .

لە دیمەنێکە
تەنیا شتێک کە وەبیرم نایە
ئەو گوڵەیە کە پێشیبووت
بۆنی سرووتی لیتانی ٣
لە هەموو شوێنێک دەپڕژاند.
ئەرێ وەبیرمە، پەلکەکانی پەژموردە بوون
ئەوەشم لە یادە!

دەکەشام پێت بڵێم، دەڕۆ
کە مردبووم

یان، ڕەنگە… نا!

سوور بوو.

١- لێفتێریس چۆنیس (Lefteris Tsonis – Τσώνης Λευτέρης): ساڵی ١٩٨٤ لە ئەسینا لە دایکبووە. هەر لەوێش دەژی و کاردەکا، دوو کۆمەڵە شیعری بڵاوکردۆتەوە: ("مێیزانیی"، بڵاوکراوەی ئەکاتی، ٢٠١٥) و ("کەرتەی تاریکییەخشی دوگمەکە"، بڵاوکراوەی ئەکاتی، ٢٠٢٣). لێفتێریس چۆنیس بەوە دەناسرێتەوە کە خوێنەر پەلکێشی نێو گێژەلوولکەی وشە و زمان دەکا، جیهان لە شیعرەکانیدا وەک ڕەنگدانەوەیەک لە پڕێکدا دەکرێتەوە و وندەبێ.. چونکە وێنەکان وەکو ئەوەن کە لە ناکاو هەڵکرێن و بکوژێنەوە، لە شیعرەکانی تەنها جەخت لەسەر ڕووی دەرەوەی شتەکان ناکاتەوە بەڵکە رەهەندە ناوەکییەکانیش ئاشکرادەکا، چیڕۆکی گچکەگچکەن کە گەشتی دەروونیی شاعیر و خەڵکی دەوروبەری وێنە دەگرن، بێدەنگییەکان هەڵدەکۆڵن. شیعرەکانی لێفتێریس لە ئەنتەلۆژیایی شیعری هاوچەرخی یۆنانیی جێگیرکراون و بەردەوام لە ڕۆژنامە و گۆفارە چاپکراو و ئەلیکترۆنییەکان بڵاودەکرێنەوە.

٢- خریستۆ براڤۆ: لە (لێفتێری – نووسەری شیعرەکە)م پرسی: – بۆچی ئەم شیعرەت بە خریستۆس براڤۆیە؟ گوتی: – ئاخر خریستۆس بە شیعرە کورتەکانی راستەخۆ لەگەڵ دڵمان قسەدەکا تەواوی یادەوەریمان زیندوو ڕادەگرێ، زۆر جار بەسەر نەوەی وێژەیی هەفتایەکان هەژمار دەکرێ. لە ئەو زۆر تایبەت بوو و ڕێچکەیەکی جیاوازی شیعرییشی هەیە، شیعرەکانی چڕوپڕ و مۆسیقا ئامێزن و دەچنە قووڵایی ڕووداوەکان، ئەو سەختیی و نائومێدییەی کە ئەو کات خەڵکێکمان

تێیدا دەژیان زیندووڕاگرتوە.
خریستۆس لە سەردەمی شەڕی ناوخۆدا نەژیاوە، لێ باوکی و هاوگوندییەکانی ڕووداوەکانی شەڕیان بۆ گێڕاوەتەوە کە کاریگەرییان لەسەری درووستکردوە، ئەو لە ساڵی ١٩٤٨ واتە ساڵێک بەر لە کۆتاییهاتنی جەنگ لە دایکبووە، باوکی جەنگاوەری سەر بە سوپای دۆڕاوەکان بووە لە شەڕی ناوخۆدا، داپیری فێری گێڕانەوەی سەربردە و ئەفسانە و گۆرانییە میللیی□کانی کردوە، بیروەرییەکان و نووسینەکانی بە شێوەیەکی فرە سەرنجڕاکێش دەچنە نێو ناخ و جێپەنجەی خۆیان دەنەخشێنن. خریستۆس لە ساڵی ١٩٨٧ بە نەخۆشیی لە تەمەنی ٣٩ ساڵیی کۆچی دوایی کرد.
٣- لیتانیا (λιτανεία): واتە ڕێپێوانی ئایینی، سرووتێکی دینیی مەسیحییەکانە.

لە یۆنانییەوە: ئومێد قەرەنی

کۆنە ستران… ئومێد قەرەنی

کۆنە ستران…

پێویست ناکا لەبیرت بێ،
ئێمە دەزانین

مردن، شەوێکی کێوی و
پارچەیەک نانی ساردە
کە لە هەوادا هەڵواسراوە

ئەوەشی کە هەرگیز ناگەرێیتەوە،
بەردەوام ژیان شیرین دەکات…

خائینی بچووک

من
هەرگیز بەشداری
ئەو جەنگانە نە دەبووم
کە منداڵانی گەڕەک بەرانبەر

گەڕەکێکیتر بەرپایان دەکرد،
ئەویش بەخاتری
هۆیەکی بـــچـــووک،
چونکە
هاوڕێگەلەکەم
لە گەڕەکێکی دوژمن هەبوون
لەگەڕەکێکی خۆمان
بەردەوام بە خائینیان دەزانیم !

کۆڵانەکانی دنیا

دنیا ئەمەی
بەرەو ئەم کۆڵانانە برد
یان ئەم کۆڵانانە
ئەمەیان گەیاندە دنیا؟

“وێنەی ژن لە چەنـــــد گۆشە نیگایەکەوە” ... ئومێد قەرەنی

لە کۆمەڵگە بابسالاری و ئایینەکان ڕوانگەی عەقڵەی کە پتر لە پێکهاتەی بایۆلۆژی ژنەوە سەرچاوەدەگریت، ئەم شێوە ڕوانینەش لەوەوە سەرچاوەی گرت کاتێک جیاوازییە بایۆلۆژییەکان کرانە بنەما و هۆکاری جیاوازی کۆمەڵایەتی، واتە دابەشکردنی کار، ڕۆڵ، پێگە و دەستنیشانکردنی مافەکان لە نێوان ژن و پیاودا لە قۆناغە بەراییەکانی مرۆڤایەتی و بەسترانەوە بەجۆر و ڕۆڵی بایۆلۆژی. ئەمە بووە سەرچاوەیەک بۆ هاتنەکایەی بابەت و پرسی جیاوازی ڕەگەزی.
جیاوازی ڕەگەزی بەو واتایە نزیک دەبێتەوە لە چەمکی جیاوازی کۆمەڵایەتی، کە بریتییە لە جیاوازی نێر و مێ، بەهۆی ستەمی باڵادەستی ڕەگەزێک و پەسندکردنی تاک ڕەچەڵەکی بەسەر ڕەگەزەکەی تر، کە ژنە سەری هەڵداوە. بەدەر لەمەش جیاوازی لەسەر بنەمای ڕەگەز سەرەڕای هۆکارە بایۆلۆژییەکان، بەرهەمی کۆمەڵگەو بارودۆخێکی دیاریکراوە، پاڵپشت بە جیاوازییە کولتوورییەکان کە ئەزموونێکی مرۆیی

دوور و درێژی هەیە،وای کردووە ڕەگەزێک لە بەرانبەر رەگەزێکی دیدا لەزۆرێک ئەرک و ماف بێبەشبێت.

ڕاستییەکەی ئەو کەلەپوورەی حوکمی نێر و مێ دەکات کەلەپورێکی دواکەوتووە و دەگەڕێتەوە بۆسەردەمی هێزی جەستەیی، دەنا ئەوی پێی وابێت پیاو لە ژن باڵاترە ئەوە هێشتا لە ئەفسانە تەمەن درێژەکانی سیستەمی بابسالاری دەربازی نەبووە. هەڵبەتە لێرەدا نابێت ڕۆڵی ئایینە ئاسمانی و زەوینییەکان لە پشتگرتن و ڕەوایەتی دان بە سیستەمی بابسالاری لەبیر بکەین کە بەردەوام ڕۆڵ و شوێنی ژنیان لە زۆربەی بوارەکانی کۆمەڵگەی مرۆڤایەتی بەبێ گەڕانەوە بە پەیوەندییە فەرهەنگی و سایکۆلۆژی و کولتورییەکانی ئەو کۆمەڵگەیەی کەژن تێیدا دەژێت بە بەراورد بە پیاو تەواو نادیدە دەگرێت، و نکۆڵی دەکات لەوەی ژن وەک مرۆڤێکی پێگەیشتوو و سەربەخۆ، یەکسان و هاوبەش تەماشای بکرێت،ڕۆڵی ژن لە و کۆمەڵگەیانەدا پارێزەرییەتییە لە چەمکە باوەکانی ناو ئەو کۆمەڵگەیە وەک (ناموس و شەڕەف)

مێژووی ئەو ئەفسانەیەش کە گوایە پیاو لەژن باڵاترە، هەر بەسەر هەڵدانی سیستەمی بابسالاری دەگەڕێتەوە. بەگوێرەی لێکدانەوەی ئەنترۆپلۆگەکان، ئەگەر هەشت هەزار ساڵێک بێت، بابسالاری سەری هەڵدابێت، لە پێش ئەو وەرچەرخانەدا، نزیکەی دووسەد هەزار ساڵێک، ژن وپیاو لە ماف و ئەرکدا یەکسان و هاوبەش بوون. فرێدریک ئەنگلس لەکتێبی (ڕەچەڵەکی خێزان و موڵکی تایبەت و دەوڵەت)دا، پێ لەسەر ئەوە دادەگرێت چەوساندنەوەی ژن و بابسالاری هاوکات لەگەڵ سەر هەڵدانی کۆمەڵگەی چینایەتی پەیدابوون(٢) هەروا لە بن سایەی سیستەمی کەپیتاڵیزمیشدا،بنیاتی ڕەگەزی ژن لەجەستەیدا کورتکراوەتەوە و وەکو بەروبوم چاوی لێ دەکرێ ئەوی گرنگە توێکڵەکەیەتی دەنا کاکڵەکەی هەر بۆ تۆوهەڵدانە، و ژن تەنێ بۆ ئەوە باشە منداڵی ببێت بۆئەوەی وەچە بە چەرخاندی مەکینەو کارگەکانی بخاتەوە،

مارکس پێیوایە ژێردەستەیی و پاشکۆیی ژن لەسروشت و پێکهاتە بایەلۆژییەکەی سەرچاوەناگرێت کە نەگۆڕن، بەڵکو ئەو میکانیزمە کۆمەڵایەتییەیە کە مێژوو و پێشینەیەکی ئاشکراو و دیاریان هەیە و شیاوی گۆڕانن(٢) کەواتە جیاوازییە بایەلۆژییەکان جیاوازی سروشتین واتەی ئەوە ناگەیەنن کە پیاو لە ژن باڵاترە و نابێت بکرێنە بنەمایەک بۆ درووستکردنی جیاوازی لەنێوان نێر و مێ لەژیانی کۆمەڵایەتیدا و ئەگەر جیاوازی رەگەزی بەرهەمی بارودۆخێکی کۆمەڵایەتی بێت،ئەوەدەبیت گۆڕانی بەسەردا بێت و لەرێوە چەمکێکی دی

دێتە پێش ئەویش بریتیە لە یەکسانی ڕەگەزی، واتە ڕەخساندنی دەرفەتی یەکسان بۆ نێر و مێ لەڕاپەڕاندنە کۆمەڵا یەتیەکان و پ□شف□چوونی کۆمەڵگە ئەم یەکسانیەش بەتەنێ بریتی نەبێت لە (لێکچوون) بەلکو وەک بەها و، ڕێزگرتن و، بە واتەیەک دادگەری یەکسانی هە بێت لەنێوان هەردوو ڕەگەز.

ئومێد قەرەنی

سەرچاوەکان:
١-حەمە سەعید حەسەن، مێ ل□ سایەی ستەمدا، چاپخانەی موکریانی،هەولێر، ل ٦٩
٢- نەسرین حەسەن، من و تۆ یەکسانین،چاپخانەی رۆژهەلات، هەولێر، ٢٠١٠ ل١٨

بۆرژان ... ئومێد قەرەنی

١.خۆر
گیرفانەکانی لەپاڵتۆی
ڕوونا کی خاڵی دەبن

تارمایی ڕوانینەکان
لە برژانگەکانی ڕێگە دەشۆیتەوە،
وەکو پرسی دەرنگ کەوتووی بێگانەیەکیت
لە نێو نەڕڕەی ڕەشەبادا بۆ هۆتێلێک
خۆت و جانتایەک نیگەرانی
لە نێو خەونەکانی سبەی دەنووی .

(بەسەر ترسی-ئیستا- بێ دەنگ کەوتووی،
چەندین پرسیاری ڕەنگاو ڕەنگ
لە دۆڵەکانی مێشکت گەشت و ڕەو دەکەن).

٢.ژیان

بەسەر خاچی ڕا بردووەوە
باڵەکانی ڕاخستووە

لەنیو پەراسوی مێژووت
شانمداوە بەسوپایەکی بەفرین،
بە نەختێک گۆرانی غەمگینەوە
بە نەختێک تلاوەیی ناو ئاگر و دوکەڵەوە
بە نەختێک کۆخەی ڕاوەدووکاری
خەو و گەرمی ناونوێنەکەتەوە
لەوێدا داستانێک تاوان
بەو گوناهانەی من دەم چنین
دیکۆمێنت کراوە.

*بۆرژان : نێوان بێداری و خەو، بیرە خەو

ئومێد قەرەنی

بەرزاییەکانی فەرامۆشی … ئومێد قەرەنی

ل□ بەرزاییەکانی فەرامۆشیەوە
با بەسەر وشەکانمەوە دەمرێت و
گوریسەکان گەمارۆی هەڵاتن دەدەن

هێشتا دایکم لەچیاکانە،
دڵی لەشمشاڵێکی قامیشدا
هێدی هێدی لێدەدا
ب□ ناو کێڵگەی مینەکاندا
بەپێ دزکێ دێت و دەچێت،
تەڵە بۆ خۆشبەختی دەنێتەوە !

با هۆز ههڵدەکا و
چیمەنەکان دەبن ب□ بەرد

زیخی جیایی باریونەتە چاوەکانی
وەک ئەسپێکی کێوی گلاو
باوکم دەیویست ب□ بڕەی پشتی:
چارەنووس بکات بە کاڵانی شمشێرەکەی

قەلە ڕەشێکی پایزی
لەسەر بانێژەکە نیشتووە
با بەسەر باڵەکانیەوە دەمرێت
ل□ بەرزاییەکانی نادیاریەوە

با بەسەر نەستەوە دەمرێت
وەک مێوژی بەرھەتاو
وشک د□ب□ن□وە ، خەونەکان
ل□ بەرزاییەکانی فەرامۆشیەوە
تەنانەت وەک خەونیش نامێننەوە
خەونەکان

ئومێد قەرەنی